

ÇAĞDAŞ DENETİMİN ÖZÜ İNSAN SEVGİSİDİR

M. Ümit ERTONG

Maliye ve Gümrük Bakanlığı

Gelirler Gn.Md. Daire Bşk.

*"Yunus Emre ve Anlayış Yılı'nda yitirdiğimiz,
yaşamı boyunca yüreğinde taşıdığı engin insan
sevgisini her fırsatta etrafına yaymış olan ve
mesleki kariyerimdeki ilk öğretmenim rahmetli
Servet Şamlıoğlu'nun aziz anısına"*

Demokrasi düşüncesinin -VIII. Yüzyıl içinde başlayan gelişmesine ayak uydurarak çağımız uygarlığında yerini almış olan bütün toplumların asıl amacı, içinde bulundukları ekonomik, sosyal ve siyasal şartları artık sosyal kimliği ne olursa olsun toplumu oluşturan her bir insanın sadece sürekli gelişimi ve mutluluğu için daha iyiye, doğruya ve güzele götürmektir.

Ülkemizde de kamu hizmeti gören tüm idarelerin teşkilatlanmasının temelinde toplumumuzun çağdaş normlar içinde kalkınma ve gelişmesini gerçekleştirme fikri yatmaktadır.

Özünde insan gelişimini amaçlayan toplumsal kalkınma için ulusal irade tarafından belirlenen hedefler ekonomik, sosyal ve siyasal rizikolara karşı teminat altına alınmayı gerekli kıldığından Anayasamız, kanunlar ve diğer hukuki normlar ile sağlanan bu teminat, kalkınma yolunda hukuka uygun hareket edilmesi fikri ile korunmak istenmiştir. İşte bugün kamu düzenimizde kendilerine denetim görevi verilmiş bulunan tüm kuruluşlar, kalkınma hedeflerine doğru gidişte kişi ve kurumların hukuka uygun hareket etmediklerini irdeleyerek bu teminatı gözetmeye çalışmaktadırlar.

Denetim görevi yapanlar temelde, sadece kalkınmaya yardımcı ve destek olucu bir rol oynamak durumundadırlar. Bu rolün, özünde insanın gelişmesi fikri bulunan sosyo-ekonomik kalkınmaya yardım ve desteği amaçlayan bir içerik taşıdığı hiçbir zaman unutulmamalıdır. Denetimin öz amacının insan gelişimini desteklemek olduğu düşüncesinin kabul edildiği çağdaş toplumlarda insanı teşkilâta ve eskimiş kurallara feda eden ya da teşkilâtı insan için amaçsız veya yok sayan klasik denetim anlayışı artık terkedilmiş durumdadır. Yeni denetim sistemi, bir ceza aleti almaktan çok insan gelişimi için motivasyon imkânları yaratan yapıcı bir kontrol aleti olarak işlemektedir.

Denetim kuruluşları yukarıda değinilen amaç doğrultusundaki işlevlerini ise hukukun çizdiği görev, yetki ve sorumluluk çerçevesi içinde sürdürmektedirler. Bu hukuki çerçeveyi aşmadan hareket etmek kuşkusuz kamu düzeni istikarının korunması bakımından gerekli olduğu kadar kalkınma yolunda beklenen sonuçlara ulaşılabilmesi için de şarttır.

Bilindiği gibi, denetim organlarına verilmiş bulunan ve tüzük ve yönetmeliklere konulmak suretiyle bir yandan hukukun teminatı altına da alınmış olan görevler genel olarak: "Denetim alanına giren idarelerin amaçlarına en verimli bir şekilde, zamanında ve geçerli hukuk düzenine uygun ve rasyonel olarak ulaşip ulaşmadığını, amaca yönelmede kullanılan yöntemlerin, yapılan işlem ve eylemlerin uygunluğunu, bunların optimum verimlilik, etkinlik ve ekonomi ile hizmet kalitesini sağlayıp sağlamadıklarını araştırmak ve kontrol etmek, sapmalar varsa meydana çıkarmak; ıslah çarelerini tavsiye etmek; eğitim, haberleşme, merkez ve taşra arasında köprü kurma, merkezdeki planlama ve organizasyon çalışmalarına katılma gibi hizmetlerin en ileri ve en uygun tarzda yürütülmesine yardımcı olmak" şeklinde sıralanmaktadır.

Kalkınma amaçları doğrultusunda beklenen sonuçları alabilmek için doğaldır ki, denetim organlarına sadece görev ve yetkiler vermek yeterli olmamaktadır; ayrıca, getirilen denetim sisteminin de güdülen amaca uygun düşecek özellikte olması gerektir. Yani, toplumsal refaha ulaşmada amaç insanın gelişmesi ve mutlululuğunu sağlamak olduğuna göre-ki bu düşünce temelde insan sevgisine dayanır-denetim işlevinin, insan ve teşkilat sorunlarının çözümünde onlara açıklayıcı, yol gösterici yardımlarla asıl amaç yönünde işlemisini sağlayacak bir anlayışın ve gücünü böyle bir anlayışın desteğinden alan "Denetim Sistemi" nin gerekli olduğu da bilinmelidir.

Uygulamada görülen denetim sisteminin yada denetim anlayışının başarılı olup olmadığını anlamak için, kendilerine denetim görevi verilenlerin ortaya koydukları denetimcilik rolünü nasıl oynadıklarına; toplumsal kalkınma hedeflerine varmayı kolaylaştırıcı ve insan gelişimini destekleyici olup olmadıklarına bakmak yeterli olacaktır. Eğer, hukuka aykırı işlem ve davranışlar ile bundan doğacak zararların azaltılması için tutulacak en iyi yolun cezalandırma değil kişinin ya da sistemin iyileştirilmesi olduğunu kolaylıkla kabul edebilen bir düzende, insan ve teşkilatın sürekli değişim ve gelişimi yönünde en verimli, etkin ve ekonomik olabilecek sistemleri arayıp bulmak yerine hâlâ, ibret için geçmişten hesap sorma yolu yeğleniyor ise başarılı bir denetim sisteminden söz etmek mümkün değildir.

Hukuka aykırı işlem ve eylemlerin başlıca iki nedene bağlı olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Bunlar: 1) Kişinin özyapı noksanlıkları ya da kusurlu olması, 2) Uygulanan sistemin yetersiz ya da bozuk olması'dır. Başarılı denetim sistemi, faaliyetlerinin tamamını ikinci nedene bağlı olumsuz sonuçlar üzerinde yoğunlaştıran, düzeltici ve yol gösterici rollerle birinci nedenin ortadan kalkmasına dolayısıyla insanın gelişimine ve asıl amaca yön-

lendirilmesine yardımcı olan, kısaca; ibret için cezalandırmaya değil, insanı kazanmaya önem veren bir denetim anlayışıdır. Bir toplumun canlı insanlar sistemi olduğunu unutmamak gerekir. Her bir insan bir enerji, güç, iktidar, kuvvet ve nüfuz temsilcisidir ve insanın bütün bu nitelikleri bir ölçüde toplumun güç derecesini belirlemektedir.

Denetimden asıl beklenen iş, yaşanan şartların gerisinde kalmış, insan gelişimini engelleyen eskimiş sistemlerde yenileşmeler meydana getirme imkanını arayıp bulmasıdır. O nedenle, denetimin sürekli olarak dedektif, suç arayıcısı bir görev ve faaliyet olarak ele alınmasından yana olan bir anlayıştan kaçınmak gerekir. Onun yerine, denetim sistemi özde insan sevgisine dayanan ve insan gelişimine önem veren bir anlayış içinde yetiştirici, önleyici, yapıcı ve yardım edici roller oynayan ve devamlı surette sistem geliştirici bir niteliğe büründürülmelidir. Denetim kuruluşlarının, toplumun kalkınma amaçları doğrultusunda en verimli, etkin ve ekonomik şekilde çalışması, fonksiyonel ve ilerici bir özyapıya kavuşturulması ancak bu sayede mümkün olabilir.

Çağdaş anlayış denetim sisteminden toplumsal kalkınmada önderlik ve rehberlik rolü oynamasını beklemektedir. Bu rolün kolaylıkla oynanabilmesi için denetim birimlerinin, yer aldıkları idari yapıda güdülecek politikaların tayininde ve bunların etkinliğinin ölçülmesinde en baştaki yöneticiye ışık tutabilecek faaliyetleri en iyi yapabilmek imkanına her zaman sahip olmaları gerekir. Doğaldır ki, denetim organlarının toplumsal kalkınmada önderlik ve rehberlik rolünü oynayabilmeleri, öncelikle kendi kendisinin önderli, yaratıcısı ve geliştiricisi olduğu bilincini taşıyan her bir elemanıya, kendi kendini yöneten ve denetleyen bir kudrete sahip olmaları ile mümkündür.

Şurası muhakkak bilinmelidir ki, hukukun teminatı altında olan bir toplumsal amacı gözeten denetimcilik rolü hiyerarşik ya da otokratik değil, ancak demokratik ve açıkfikirliliğe dayalı bir ortam içinde işler ve gelişir. Denetim işlevinin saygın ve onurlu bir düzeyde sürdürülebilmesi için de bu rol yapılan işin mahiyeti ve sonucu düşünülerek daima iyiniyetle oynanmalıdır. Zira, güvenilir ve tutarlı bir denetim için bu şarttır.